

ĮVADAS

Lietuvos muziejų situacijos tyrimo idėja kilo sklaidant užsienio autorių tyrimus panašia tematika. Skirtingose šalyse (Australijoje, JAV, Jungtinėje Karalystėje, Norvegijoje ir kt.) ir skirtingu laiku atlikti tyrimai rodo, kad daugumoje šalių viešasis kultūros paveldo ir atminties institucijų sektorius suprantamas kaip kuriantis įvairių kapitalo formų pridedamąją vertę, ta vertė skaičiuojama, o šiam sektoriui skiriamos lėšos traktuojamos kaip investicijos.

Lietuvoje panašaus pobūdžio tyrimai neatliekami. Tik fragmentiški yra ir muziejų sistemos tyrimai, nors muziejai ir atlieka tokias funkcijas: a) užima ypatingą vietą viešojo sektoriaus paveldo komunikacijoje ir kuriant gamtos bei kultūros paveldu grįstą nacionalinį tapatumą; b) yra svarbi mokslo šaltinių ir mokslo duomenų saugykla; muziejų rinkiniuose saugomi eksponatai ypač svarbūs archeologijos, etnologijos, istorijos, menotyros tyrimams; c) remiantis Lietuvos ir tarptautiniais teisės aktais, muziejai yra ir mokslo tyrimų institucijos. Mokslinio tyrimo problema sąlygota paskutiniaisiais dešimtmečiais įvykusių pokyčių, kurie yra iššūkis Lietuvos muziejams. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę gana ideologizuota ir sovietišškai administruojama Lietuvos muziejų sistema buvo perorientuota dirbti naujoviškai. Muziejus tapo kultūrinio turizmo tarptautinės rinkos dalyviu. Be to, iš esmės pasikeitė muziejaus kaip viešojo sektoriaus institucijos veiklos adresatas – Lietuvos visuomenė. Per paskutinius dešimtmečius Lietuvos visuomenė tapo atviresnė, integravosi į globalųjį pasaulį, patyrė informacinių ir komunikacinių technologijų poveikį ir išgyvena transformacijas tinklaveikos visuomenės link. Buvo neaišku, kaip šioje situacijoje keičiasi Lietuvos muziejai; kaip jie prisitaiko prie naujų sąlygų; kokie svarbiausi pokyčių faktoriai, numatomos raidos tendencijos; kokia galima rizika.

Tyrimo laikas sutapo su permainomis Lietuvos muzeologijoje. 2012 m. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete buvo atkurta Muzeologijos katedra, pratusi pokariu veikusios P. Galaunės vadovautos katedros akademinės tradicijas.

Vienas didžiausių iššūkių tiriant muziejų situaciją buvo netikslūs empiriniai duomenys. Nors muziejų statistika kaupiama nuo 1991 m., tačiau turimi duomenys yra labai prieštaringi. Autoriai naudojami oficialiais valstybės kaupiamais statistiniais duomenimis (iš Kultūros ministerijos, Statistikos departamento). Kadangi ne visi duomenys apima laikotarpį nuo 1990–1991 m., todėl, atsižvelgiant į tyrimų tematiką, naudotasi ir trumpesnę chronologinę laikotarpį atspindinčiais duomenimis. Ypač tai aktualu kalbant apie muziejų skaitmeninėje erdvėje tyrimus. Dėl savo dinamikos ši erdvė tirtina remiantis tik naujausio laikotarpio duomenimis.

Tyrimo rezultatų perspektyvumą galime nagrinėti dviem aspektais: fundamentiniu ir taikomuoju. Fundamentiniu aspektu pateikiami rezultatai yra naujos žinios apie valstybei, visuomenei ir mokslo bendruomenei labai svarbią institucijų grupę – muziejus, jų politiką, vadybą, institucinę sistemą, rinkinius, veiklą, kaitą. Taikomuoju aspektu sukauptos žinios yra svarbios valstybės institucijoms ir pavieniams muziejams strategiškai planuojant ir valdant savo veiklą, bandant išvengti didžiausių rizikos veiksnių ir skatinant teigiamus pokyčius, didesnę adaptyvumą kintančioje visuomenėje. Projekto (tyrimo, konferencijos ir straipsnių rinkinio) auditorija yra Lietuvos valdžios institucijos (Seimas, Vyriausybė, ministerijos, savivaldybės), formuojančios Lietuvos muziejų politiką; muziejininkų bendruomenė; kitų atminties institucijų (bibliotekų, archyvų) bendruomenės; Lietuvos visuomenė, besidominti muziejų ir paveldo komunikavimo problematika.

Šiame straipsnių rinkinyje Lietuvos muziejų sistema analizuojama devyniais kiekybiniais ir kokybiniais pjūviais. Nastazijos Keršytės ir Mindaugo Kelpšos tekste „Muziejų politika Lietuvoje 1990–2011 m.: muziejų teisė, strategijos, sistemos valdymas“ analizuojami ir vertinami šiuolaikinės Lietuvos muziejų politikos pagrindiniai aspektai: muziejų teisė, strategijos, sistemos valdymas 1990–2011 m. Pabrėžiamas Lietuvos muziejų politikos integralumas kuriant informacinę visuomenę, taip pat formavimo ir įgyvendinimo pobūdis. Rimvydo Laužiko tekste „Lietuvos muziejai 1991–2011 metais: pagrindiniai veiklos rodikliai, rezultatai ir problemos“ analizuojama Lietuvos muziejų sistemos raida per paskutinius du dešimtmečius, kaip atskaitos tašką imant svarbiausias muziejų funkcijas, veiklos rodiklius, Europos muziejų kontekstus. Arvydo Pacevičiaus

Lietuvos muziejų archyvų egodokumentinių rinkinių tyrime aptariama muziejaus archyvo samprata, remiantis internetinėse svetainėse ir 2004 m. Lietuvos muziejų asociacijos kartu su Lietuvos dailės muziejumi įgyvendintu projektu „Lietuvos muziejų archyvų fondai“, taip pat 2013 m. atlikta elektronine muziejų apklausa identifikuojami egodokumentų rinkiniai, pristatomi svarbesni autobiografinės raštijos pirmuoju asmeniu atvejai, aptariama jų tematika ir panaudojimo muziejinėje komunikacijoje scenarijai. Daroma išvada, kad daugelis muziejų kaupia egodokumentines archyvalijas, tačiau jų viešinimas ir panaudojimas galėtų tapti platesnės diskusijos dėl „dalyvaujančio muziejaus“ ir atminties institucijų bendradarbiavimo virtualioje erdvėje tema. Rimvydo Laužiko ir Justinos Žemaitytės tekste „Komunikacinė veikla Lietuvos muziejuose 2011 metais“ aptariama muziejų komunikacija nevirtualioje erdvėje: edukaciniai užsiėmimai, parodos, ekspozicijos, renginiai. Bene pirmą kartą bandoma iš dalies įvertinti muziejų komunikacinės veiklos sukuriamą pridėtinę vertę, pabrėžiamos svarbiausios tendencijos, galimybės, perspektyvos. Faustos Brasaitės Lietuvos muziejų leidybinės veiklos tyrime aptariami muziejų išleisti leidiniai, muziejų dalyvavimas Lietuvos leidyklų rinkoje. Renatos Matkevičienės ir Arno Aleksandravičiaus muziejaus ir suinteresuotųjų komunikacijos analizėje rašoma, kad pastaraisiais metais komunikacinė veikla tampa būtinybe organizacijoms: tinkamai perduodama informacija ne tik užtikrina organizacijos žinomumą, bet ir kuria jos įvaizdį, skatina suinteresuotąsias šalis sekti organizacijos veiklą, o dažnai kviečia ir įsitraukti į įvairius bendrus projektus. Viena iš efektyvių komunikacijos priemonių, padedančių organizacijoms būti žinomoms, – interneto svetainės, kuriose ne tik pateikiama informacija apie organizaciją, jos veiklą, bet ir pristatomos įvairiai auditorijai skirtos priemonės, kuriomis yra užmezgamas ir stiprinamas organizacijos ryšys su suinteresuotomis grupėmis, stiprinamas supratimas, žinojimas, pasitikėjimas. Muziejai yra viena iš tų institucijų, kuri pastaraisiais metais itin aktyviai įsitraukė į komunikacinę veiklą (parodas, edukacines programas, bendrus projektus, kurių rezultatai dažnai būna taikomi ir formuojant ar garsinant muziejaus įvaizdį). Tekste pristatomas tyrimas leidžia teigti, kad viena esminių muziejaus komunikacijos su suinteresuotųjų grupėmis priemonių yra interneto svetainė. Tai

ta priemonė, kurią tinkamai naudojant bendraujant su suinteresuotaisiais galima skatinti ne tik informacijos apie muziejų ir jo veiklą sklaidą, bet ir aktyvinti domėjimąsi muziejumi, stiprinti jo įvaizdį. Arūno Puškoriaus ir Dariaus Versecko atliktame konservavimo ir restauravimo veiklos tyrime pristatoma šių muziejų veiklos būklė 2003–2011 m. Igno Kaplerio tekste „Skaitmeninių technologijų taikymas Lietuvos muziejuose 1990–2011 metais“ teigiama, kad skaitmeninės technologijos ir su jomis susijusi visuomenės kaita sąlygojo daug reikšmingų pokyčių muziejininkystėje, be to, tai yra vienas iš esminių muziejų modernėjimo veiksnių. Palyginti su Vakarų šalimis, Lietuvos muziejai skaitmenines technologijas pradėjo taikyti gana vėlai – tik nuo XX a. 10 dešimtmečio pradžios. Muziejų kompiuterizacija vyko lėtai, pirmenybė buvo teikiama tradicinei muziejininkystės praktikai. Tai lėmė ne tik istorinės priežastys, tokios kaip SSRS okupacija, sąlygojusi posovietinių šalių atsilikimą modernių technologijų sferoje, bet ir technologinių kompetencijų trūkumas, lėta muziejų ir Lietuvos visuomenės kompiuterizacija. muziejininkystės studijų spragos aukštosiose mokyklose, be to, nebūta muziejų poreikio ir organizuotumo, trūko ir valstybės politikos šioje srityje. Nepaisant to, kad naudojimas kompiuteriais šalies muziejuose išaugo, problemos, susijusios su jų taikymu institucijų veikloje, vis dar yra aktualios. Andriaus Šumino ir Vetos Armonaitės tyrime „Socialinių medijų taikymas muziejų komunikacijoje: naujosios muziejininkystės aspektas“ teigiama, kad muziejai, anksčiau iš esmės buvę beveik tik meno ir kultūros gerbėjų susibūrimo vietos, šiandien siekdami pritraukti daugiau lankytojų vis dažniau ima taikyti verslo organizacijų veikimo ir valdymo principus. Lankymasis muziejuose, kaip ir bet kurioje kitose kultūros įstaigose, žmonėms dažniausiai yra tiesiog viena iš jų laisvalaikio praleidimo formų. Todėl jausdami būtinybę ne tik neprarasti esamų lankytojų, bet ir pritraukti kuo daugiau naujų, muziejai vis aktyviau ima naudotis įvairiomis komunikacijos priemonėmis. Šiame kontekste socialinės medijos darosi efektyvus, tiesioginis komunikacijos kanalas, leidžiantis siekti įvairių kultūros organizacijų tikslų ir tenkinti skirtingus poreikius. Nors socialinės medijos yra gana plačiai analizuojamos versle, kultūros organizacijų (tokių kaip muziejai) veikloje, interaktyvių kanalų išnaudojimo galimybės dar iki galo neatskleistos. Šiandien muziejai vis

aktyviau bando naudoti šias medijas siekdami įgyvendinti savo komunikacijos tikslus, tačiau ir teorinių įžvalgų, ir praktinių tyrimų šioje srityje dar trūksta. Šiame straipsnyje, atsižvelgiant į naujosios muziejininkystės įtaką šiuolaikinių muziejų raidai, analizuojamos socialinių medijų išnaudojimo galimybės muziejų komunikacijoje. Straipsnyje taip pat pristatomi empirinio tyrimo rezultatai, atskleidžiantys socialinių medijų taikymo ypatybes Lietuvos muziejų komunikacinėje veikloje. Pabaigoje pateikiama keletas rekomendacijų, galinčių padėti Lietuvos muziejams gerinti socialinių medijų priemonių taikymą komunikacinėje veikloje.

Rimvydas Laužikas